
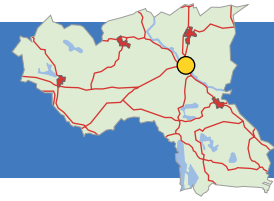

Högsby

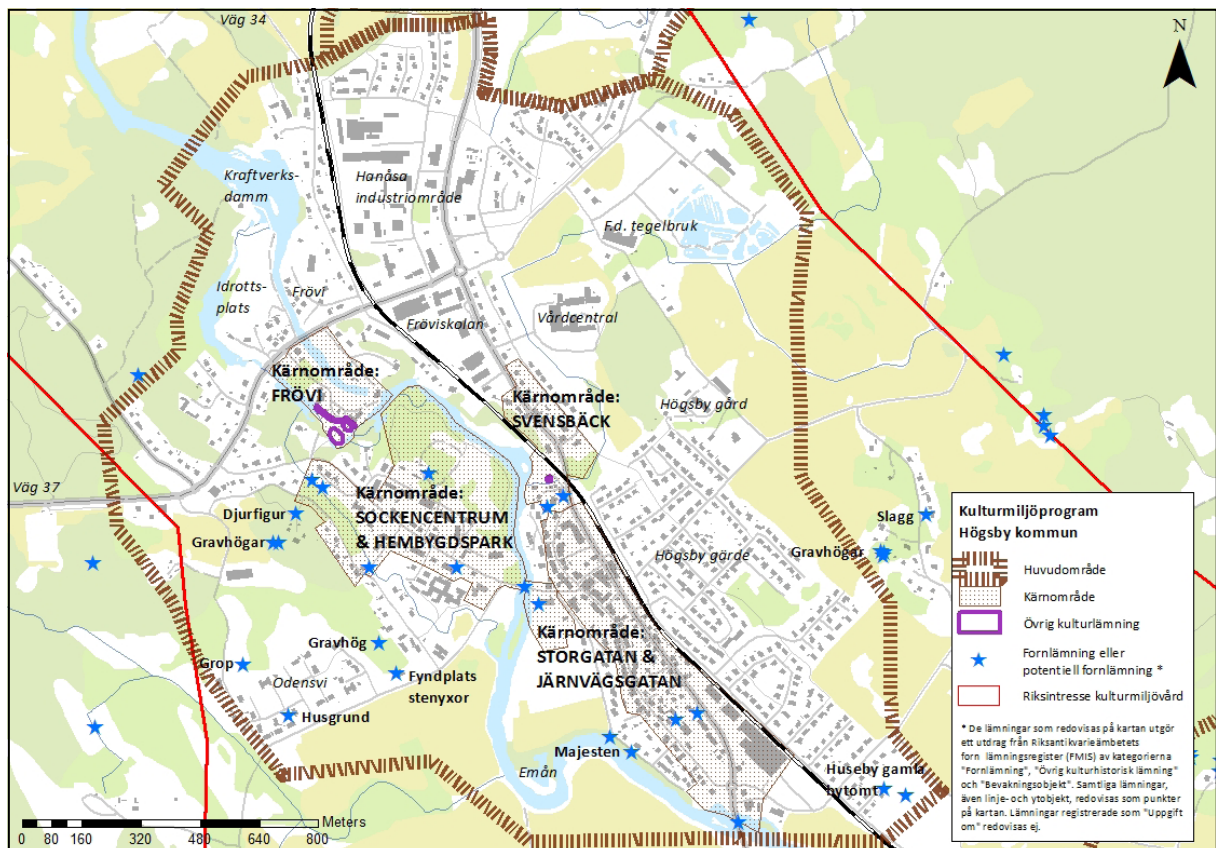

I dagens Högsby kan samhällets framväxt och utveckling avläsas som årsringar genom den varierande bebyggelsen från olika tidsepoker. Den äldsta bebyggelsen i samhället är samlad utmed Storgatan, landsvägens gamla sträckning. Den jämnhöga och ljusmålade handels- och bostadsbebyggelsen är tydlig orienterad mot den slingrande vägsträckningen och väl anpassad till den säregna topografin.

Högsby

Områdesbeskrivning

Karta över huvudområdet Högsby tätort. Huvudområdet bidrar till förståelsen för kärnområdena, genom att belysa ortens landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling. Kärnområdena är områden med särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.

Högsby tätort är kommunens centralort och präglas idag av industri och handel. Samhällsbildningens framväxt under 1800-talet hör framförallt samman med näringsfriheten och järnvägens anläggande, men platsen där Högsby samhälle ligger har en lång historia som mötesplats och centrum för den omgivande bygden. Emån, som rinner genom kommunen, var redan under förhistorisk tid en viktig kommunikationsled in i landet. I samhällets närhet finns flera lämningar, från såväl stenålder, bronsålder

som järnåldern med flera kända gravfält och runstenar. På Högsbyåsen som löper genom samhället, gick tidigt en färdväg. Förbindelsen mellan Kalmar–Vimmerby–Linköping räknas som en av landets äldsta och viktigaste förbindelser på land. Här uppfördes under 1200-talet den första kyrkan. I området låg även fram till 1600-talet Handbörd härads tingsplats. Högsby ligger också inom riksintresseområde för kulturmiljövård, nr H70, Emådalen.

I dagens Högsby kan samhällets framväxt och utveckling avläsas som årsringar genom den varierande bebyggelsen från olika tidsepoker. Den äldsta bebyggelsen i samhället är samlad utmed Storgatan, landsvägens gamla sträckning. Den jämnhöga och ljusmålade handels- och bostadsbebyggelsen är tydlig orienterad mot den slingrande vägsträckningen och väl anpassad till den säregna topografien. Det ålderdomliga och småskaliga industriområdet i Frövi där även Högsby kraftverk ligger, utgör en kulturhistoriskt värdefull miljö som berättar om hur vattenkraften i Emåns flöde nyttjats över tid. Järnvägen fick stor betydelse för samhällets utveckling och vidare industrialisering, vilket idag är synligt genom Järnväggsgatan och de intilliggande f.d. industribyggnaderna och bostadsbebyggelse. Efterkrigstidens bostadspolitik har också satt avtryck på orten, genom flerkamiljshusområden och större sammanhängande villaområden.

Högsby samhälle har vuxit fram utmed Högsbyåsen och utvecklats mellan två vadställen över Emån där det sannolikt redan under vikingatid och tidig medeltid fanns ett viktigt maktcentrum.¹ Förhistoriska gravfält anger också att trakten har mycket långa anor. När den första kyrkan uppfördes i Högsby är okänt, men man vet att det legat en kyrka på den plats där dagens kyrka ligger allt sedan 1200-talet.² Högsby kyrkby omnämns dock första gången år 1418 som ”Högxby kirkioby”, men sockennamnet nämns redan 1337 som ”Höxby”.³ Ortsnamnets slutled ”-by” anger att platsen är av

hög ålder och förleden har sannolikt betydelsen jordhög eller stenhög, möjligen en forntida gravhög.⁴ Här låg även häradets tingsplats fram till 1600-talet och senare även under stora delar av 1900-talet.

Emån, som ringlar sig fram genom ådalens låglänta slättmark, tvingas i Högsby svänga tvärt kring några högre bergspartier, vilka fram till 1920-talet delade sig i två tydliga fåror kring en holme där prästgården Högsholm var belägen.⁵ I äldre tid färdades man på Emån eller utmed färdstigarna som gick på Högsbyåsen. Emåns flöden har under lång tid nyttjats för fiske och som kraftkälla. Redan på 1300-talet omnämns att det finns en kvarn i Frövi och en karta från sent 1700-tal visar att det då fanns flera mjöl- och sågkvarnar i såväl huvudfåran som kvillen.⁶ Fröviområdet i samhällets västra del, där det under 1800-talet kom att anläggas flera olika industriella verksamheter, har ännu kvar karaktären av ett småskaligt, ålderdomligt industriområde.

Genom samhället går landsvägen mellan Kalmar–Vimmerby och vidare mot Stockholm, väg 34, tidigare benämnd ”Kungsvägen”. Storgatan är landsvägens äldre sträckning och följer åsens höjdrygg. Vägen är en av landets äldsta färdvägar på land och har varit av stor betydelse för såväl Högsbys som det omgivande kulturlandskapets utveckling. Sedan sent 1700-tal har Storgatans södra sträckning, liksom Tingebro, flyttats något österut, medan den norra delen följer exakt samma sträckning nu

1 De omkringliggande byarna Frövi och Odensvi vittnar genom sina namn om att platsen varit betydelsefull. Ortsnamnen innehåller det forntida ordet ”vi” som betyder helgedom, gudahus, offerplats.

2 Enligt traditionen berättas det att ett par gamla frökvar i Strömsnäs skänkte två vita tvillingoxar som skulle bestämma kyrkans läge. Oxarna släpptes fria och fick gå som de ville, där de stannade skulle kyrkan uppföras. Oxarna blev så småningom törstiga och sökte sig mot Emån för att stanna och dricka. Där byggdes kyrkan.

3 Sockennamnet omnämns i en uppräkningslista av linköpingsbispens inkomster från gårdar i trakten.

4 En tolkning är att namnet Högsby tyder på att det har funnits en grav- eller tingshög av sådan betydelse att givit platsen dess namn.

5 Emåns huvudfåra norr om holmen är ännu tydlig, men Kvillen söder om ön är sedan kraftstationens anläggande kraftigt förminskad.

6 I Fröviområdet låg Frövi mjölkvarnar då lite längre söderut i området än dagens kvarn. Intill kvarnarna låg en mjölnarbostad. Alldeles söder om platsen för dagens kvarn låg Frövi sågkvarn. I huvudfåran, strax väster om dagens hembygds-park, låg prästgårdens lanedamm för ålfiske. I kvillen, väster om prästgården, låg Odensvi och Högsholms sågkvarnar.

som då. Det är även utmed den gamla landsvägen som samhällets äldsta bebyggelse ligger, tydligt orienterad mot vägen. De anslutande vägarna från Växjö i väster, nuvarande Trollbergsvägen och senare Kyrkogatan, och från Högsby gård i öster, nuvarande Allégatan, har också hög ålder och kan följas till åtminstone sent 1700-tal, dock med något förändrade sträckningar.⁷

Högsbytrakten är en gammal kulturbygd, där människor levde och brutit mark under flera tusen år, vilket det stora antalet fornlämningar vittnar om. Här och var i samhället och i dess närhet finns lämningar i form av forntida gravar eller uppgifter om numera försvunna sådana. Huvudområdets mest anmärkningsvärda stenåldersfynd gjordes i forsen vid Tingebo. Vid årensning framkom ett depåfynd med ett 20-tal praktfulla tunnackiga yxor från den äldsta bondestenåldern (ca 3500 f.Kr.). Yxorna utgörs sannolikt av så kallade votivgåvor, offer till högre makter. Det har gjorts flera liknande depåfynd i Emån. Det speciella med yxorna från Tingebo är att nedläggandet representerar en mycket kort tidsperiod och att de utgör de första influenserna som visar på jordbrukets introduktion. De offrade yxorna stärker bilden av Emåns som bygdens kommunikationsled och pulsåder, både profant och sakralt. Intill vägen mot Odensvi finns uppgift om en numera borttagen grav, en hällkista från den yngsta bondestenålder (RAÄ Högsby 24:1). I anslutning till graven har det tillvaratagits en båtformad stridsyx och två skafthålsyxor i bergart (RAÄ Högsby 78:1).

Det finns även yngre gravar i området. Enligt äldre uppgifter har det funnits ett stort gravfält (RAÄ Högsby 225:1) inne i samhället, intill Storgatans södra del och har enligt äldre uppgifter sträckt sig från apoteket och ända ner till Tingebo. I en anteckning från Konungens befallningshavande daterad 1885 beskrev han flera gravar på platsen men att de blev bortodlade samma år. På

1920-talet låg det fortfarande kvar fyra skadade gravhögar. I området har man funnit en mängd järnåldersföremål från de förstörda gravarna. Dryg 500 meter norr om gravfältet ligger en stor gravhög, 12 meter i diameter och intill två meter hög. Ursprungligen har graven varit högre men blivit avplanad. Graven skall sannolikt dateras till den yngre järnåldern. En annan lämning som berättar om platsens äldre historia med rötter tillbaka i järnåldern är den runsten som finns i kyrkans vapenhus och som fram till 1960-talet var inmurad i kyrkomuren (RAÄ Högsby 20:1). Stenens inskription lyder *"Sigtrygg lät sätta denna sten efter Halvdan, sin fader. Gud hjälpe ..."* Enligt uppgift från Bureus och Retzelius skall det ha funnits ytterligare en runsten i Högsby kyrka, vilken sannolikt blev förstörd eller inmurad vid den hårdhänta ombyggnad som företogs 1774. Inskriften på denna sten skall enligt äldre avbildningar varit *"Toste och . . . efter Bove, sin fader"*. I den västra delen av området finns två runda stensättningar (RAÄ Högsby 16:1, 445:1).

Utmed vägarna i området finns flera äldre stenvalvsbroar, Tingebo med tio valv är uppförd 1887 och är belägen i samhällets södra del (RAÄ Högsby 223:1), Kyrkbro intill kyrkan har fyra valv och är uppförd 1912 (RAÄ Högsby 226:1) och stenvalvsbron vid Kvillebro som har två valv och som möjligen kan vara den äldsta bron i samhället (RAÄ 79:1). Intill Kyrkogatan, utanför det gamla kommunhuset, finns en minnessten från kung Gustav VI Adolfs besök den 16/5 1954 (RAÄ Högsby 227:1). Intill Storgatan, i dess norra del, finns en milsten av kalksten (229:1). Intill Emåns strand, söder om kyrkan, finns en sten med tradition kallad "Lilla Majesten", i äldre kartmaterial "Magga sten" (RAÄ Högsby 25:1). Enligt traditionen ska en trollkrona finnas nedgrävd intill stenen. I området mellan Storgatan och Järnvägsgatan i samhällets södra del finns en fångstgrop för varg (RAÄ Högsby 224:1). I samhällets sydöstra del, idag bebyggt med villaområde, låg Husebys

7 Kyrkogatan fick sin nuvarande sträckning förbi Kvillen år 1922.

gamla bytomt fram till 1800-talet i samband med att byn lades under Bondeberga (RAÄ Högsby 190:1). I kvillen nordväst om prästgården finns lämningar i form av rester av en fördämningsvall, en stenmur och en husgrund efter två sågkvarnar, sannolikt Högsholms sågkvarn och Odensvi sågkvarn (RAÄ Högsby 248:1). I skogsområdet väster om prästgården finns en djurfigur av cement föreställande en sittande varg, vilken uppförts av scoutkåren som haft en scoutby i området (RAÄ Högsby 75:1).

Högsby tätort representerar väl värdena som uttrycks i motiveringen till riksintresset: *”En mångfald väl sammanhållna system av kulturmiljöer – fornlämningsmiljöer, bymiljöer, odlingslandskap, bruksmiljöer, herrgårdslandskap, kommunikationsmiljöer, och tätortsmiljöer – vilka sammantaget återspeglar utvecklingen av naturresursnyttjande, markanvändning, bebyggelse, näringsliv, teknik och sociala förhållanden i en småländsk dalgångsbygd från förhistorisk tid fram till nutid.”*

Trots att platsen för Högsby utgjort ett centrum under lång tid, är Högsby som samhälle förhållandevis ungt. Den första bebyggelsen, utöver kyrkan, i det nuvarande Högsby samhälle uppfördes under 1700-talets senare hälft, men av denna finns inget kvar.⁸ Någon egentlig samhällsbildning uppstod inte i Högsby förrän under 1800-talets andra hälft. Vid mitten av 1800-talet domi-

nerades området för Högsby samhälle fortfarande av ett jordbrukslandskap, endast ett fåtal bostadshus låg utmed landsvägen, nuvarande Storgatan. Vid kyrkan låg kyrkstallar, några fattigstugor och en sockenstuga. Samhället har därefter succesivt växt fram på ägor hörande till de omgivande byarna och gårdarna, Odensvi, Frövi, Högsholm, Hanåsa, Högsby och Huseby, vilka alla har långa anor och varav några av gårdarna ännu finns kvar i närområdet.⁹ Vid mitten av 1800-talet infördes näringsfrihet i landet.¹⁰ Denna lagändring i kombination med platsens strategiska läge kom att få stor betydelse för Högsbys utveckling och flera av samhällets äldsta byggnader är uppförda vid denna tid som hantverksbostäder eller handelsbodas. Den äldsta bebyggelsen i dagens Högsby grupperar sig kring Storgatan, den slingrande landsvägen uppe på åsen, där byggnaderna anpassats till den säregna terrängen med sina branta kanter. Byggnaderna längs dagens Storgatan har tillkommit från 1800-talets mitt fram till idag, men har genom en jämn byggnadshöjd och välbevarad struktur, bibehållit en äldre karaktär.

En annan företeelse som fick stor betydelse för samhällets utveckling var Kalmar–Berga järnväg som anlades 1897. I och med järnvägen försköts samhällets centrum något österut och en ny gata utlades, Järnvägsgatan. Det stationshus som uppfördes i samband med järnvägen revs på 1980-talet för att ge plats åt dagens resecentrum. I järnvägsmiljön finns få äldre spår bevarade, men

8 En karta från sent 1600-tal anger att det fanns ett kyrkohärbärke och en klockargård intill kyrkan. På en karta från 1812 ses en anhopning av byggnader vid kyrkan och vid vägen över åsen genom det blivande Högsby samhälle. Bebyggelsen vid kyrkan tycks ha utgjorts av kyrkstallar, sockenstuga och fattigstugor, d.v.s. bostäder åt obesuttna, något som befästs av Jonas Stolts beskrivning av området från 1820-talet. Utmed landsvägen, övervägande på dess östra sida, låg ett tiotal bostadshus, allt på Högsby bys ägor. På kullen lite längre söderut, på Husebys ägor, låg Kambäckagården och alldeles intill kom apoteket (1825) att uppföras. I övrigt omgavs området av jordbruksmarker.

9 Byarna omnämns tidigt i skrift. Odensvi omtalas första gången 1351. Gården Frövi omtalas först 1545, men gårdens kvarn redan 1344. Högsholm, d.v.s. prästgården i Högsby, omtalas år 1351. Ön där prästgården låg, och som bildades där Emåns huvudfåra delade sig i en kvill, kallades Odensö. Hanåsa omnämns år 1336. Högsby by omnämns redan 1351. Huseby omnämns tidigast 1299 i samband med att en gård doneras till nunneklostret i Kalmar.

10 Partiell näringsfrihet infördes 1848 och fullständig näringsfrihet 1864. Lagändringen innebar att hantverkarnas skyldighet att tillhöra en skråorganisation avskaffades på landsbygden och var och en kunde nu själva välja sitt yrke. Handelsmän tilläts öppna handelsbodas på landsbygden, så länge de etablerade sig minst tre mil från närmaste stad eller köping.

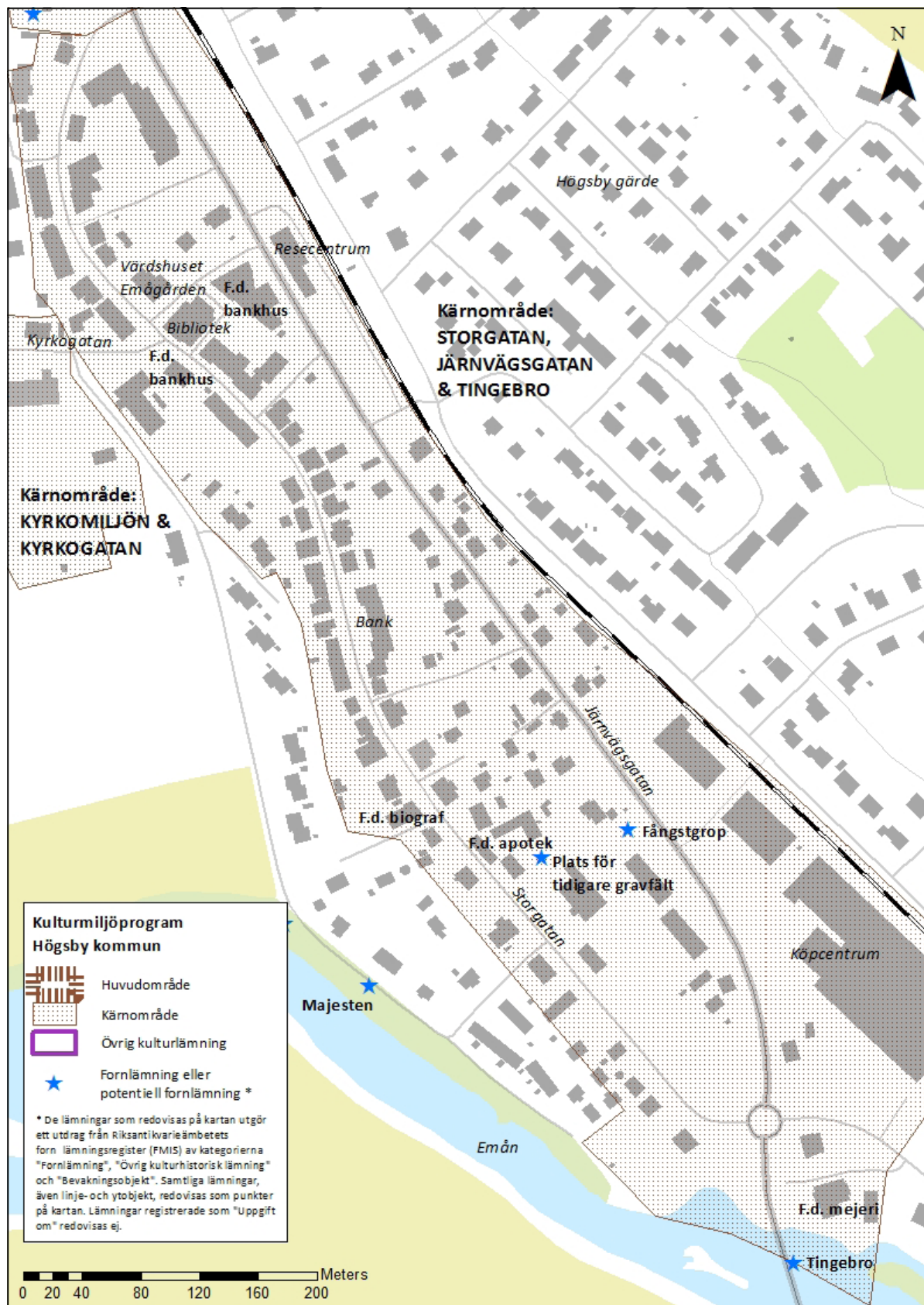
Järnvägsgatan och den bostadsbebyggelse som kantar gatan samt de f.d. industribyggnaderna i området sydost om gatan anger järnvägens betydelse. På orten finns ännu flera byggnader med välbevarad äldre karaktär som berättar om samhällets kraftiga utveckling under tidigt 1900-tal, så som bankhus, hotell, skolbyggnader, frikyrkor, handels- och bostadshus samt nytt tingshus (1917) och en kraftstation (1919–21). Järnvägen kom även att få stor betydelse för ortens fortsatta industrialisering och för de kringboende skogsägarna som nu kunde frakta iväg sina skogsprodukter med järnvägen. Flera industrier etablerade sig på orten. Bygdens naturtillgångar i form av skog, vattenkraft och lera medförde en tydlig dominans av tegel- och träförädlingsindustrier.¹¹ Av dessa tidiga verksamheter är många idag nedlagda och fabriksbyggnaderna rivna, men i Fröviområdet finns ännu några kvar och det f.d. mejeriet (1898) vid Tingebro har blivit restaurang.

Förutom bostadshusen utmed Järnvägsgatan återfinns bostadsbebyggelse från 1900-talets första årtionden även på Högsby gårde, vid Kvillebro och inom Fröviområdet, där även ortens idrotts-

plats anlades vid denna tid.¹² Dessa bostadsområden har därefter utökats och på Högsby gårde samt Husebyområdet präglas villabebyggelsen framförallt av 1940–1960-tal. I samhällets centrala delar återfinns bebyggelse från i stort sett hela 1900-talet, vilken uppförts då äldre bebyggelse rivits eller genom förtätning och ianspråktagande av tidigare jordbruksmark. Ett sammanhängande flerbostadsområde med sex byggnader (1954–64) uppförda av Högsby Bostadsaktiebolag återfinns i Högsholmsområdet, väster om nuvarande kommunhuset, där prästgårdens ekonomibygnader och jordbruksmarker tidigare låg. Biblioteket (1985) och Migrationsverket (2009) vid Storgatan samt Reseterminalen (1982), ICA (1980), Systembolaget (1984) och Konsum (ca 2007) utmed Järnvägsgatan är några exempel på sentida bebyggelse i samhällets centrala delar. I samhällets ytterområden återfinns framförallt bebyggelse uppförd under 1900-talets andra hälft. I samhällets norra del återfinns skola och Hanåsa industriområde, vilket anlades under 1960–1970-talet. I Hanåsaområdet finns även ett villaområde uppfört under 1980-talet.

11 Några av de industrier som anlades efter järnvägens ankomst var Högsby tegelbruk vid Högsby gård (1890-tal–1949), Berga tegelbruk vid Berga gård (1898–1966), Högsby mejeri vid Tingebro (1898–1965), Högsby möbelfabrik i Frövi (1901–ca 1960-tal), Högsby bil- och industri vid Järnvägsgatan, Nya verkstaden vid Långgatan, senare Frövi (från 1921) m.m.

12 En första byggnadsplan för hela Högsby stationssamhälle antogs 1938. Den då befintliga bebyggelsen var huvudsakligen begränsad till Storgatan, Järnvägsgatan och Kyrkogatan vidare mot Kvillebro och Frövi. I planen fanns ett större villaområde utlagt öster om järnvägen (Högsby gårde/Huseby), ett industriområde i samhällets sydöstra del och ett mindre område för bostadshus på den gamla åbotten väster om Storgatan

Karta över kärnområdet Storgatan, Järnvägsgatan och Tingebro.

Kärnområde Storgatan, Järnvägsgatan och Tingebo**Klass 1**

Emådalen kulturlandskap: Emån rinner genom området. Stenvalvsbron Tingebo, äldre tingsplats.

Vid vägen: Storgatan som en del av landsvägens äldre sträckning, utmärkande bebyggelsestruktur anpassad till topografin.

Järnvägens miljöer: Järnvägsgatan med hus från tidigt 1900-tal. Järnvägmiljö med sentida resecentrum.

Handelsplatser: Storgatan, ortens handelscentrum med affärs- och bostadsbebyggelse, bankhus och hotell från framförallt 1800-talet och 1900-talets första hälft. F.d. bankhus och sentida köpcentrum vid Järnvägsgatan.

Området formar sig kring Storgatan och den parallella Järnvägsgatan. Söderut sträcker sig området till Tingebo och norrut där Storgatan och Järnvägsgatan strålar samman. Miljön utgör samhällets centrum och var det område som först kom att bebyggas då en samhällsbildning uppstod intill kyrkan under 1800-talets början. Storgatan utgör en del av landsvägens äldre sträckning som följer Högsbyåsens höjdrygg parallellt med Emån. Storgatans slingrande sträckning och de tydliga nivåskillnaderna längs gatan bidrar till en ålderdomlig och spännande miljö. Gatans följsamhet med åsen visar på en tydlig kontinuitet med äldre tiders vägsträckning. Den slingrande sträckningen och de tydliga nivåskillnaderna som visar på miljöns ursprungliga topografi utgör kanske miljöns mest framstående karaktäristiska drag. Den södra delen av Storgatan avslöjar sitt senare ursprung genom sin utmärkande raka sträckning.

Åsens topografi är mycket tydlig inom området och bebyggelsen har på ett karaktäristiskt sätt anpassats till den säregna naturformationen med sina branta kanter. Utmed Storgatan återfinns samhällets äldsta bebyggelse, blandat med byggnader som successivt tillkommit under hela 1900-talet fram till idag. Den åldersmässigt varierade bebyggelsen har ett varierande formspråk, men håller en jämn byggnadshöjd och tät, likartad placering i förhållande till gatan, vilket bidrar till en speciell karaktär. Bebyggelsen ligger tätt intill

gatan och med sina entréfasader mot gatan. Av detta kan man förstå att det inte var så länge sedan som en stor trafikgenomströmning betraktades som en tillgång. Att bo utmed en landsväg gav både sociala och affärsmässiga fördelar i en tid då många drev en egen verksamhet i anslutning till hemmet. Tomtindelningen, med långsmala tomter med öst-västliga lägen, utmärker också området. Mellan fastigheternas hus finns mellanrum, vilka bidrar att ge ett ljust gaturum samtidigt som det ger öppna vyer ut över det omgivande samhället.

Bebyggelsen i området är uppförd under olika tider med varierande byggnadsstilar. Den stora variationen bland bebyggelsen speglar samhällets framväxt och utveckling. Utmed Storgatan finns det fortfarande kvar flera hus från tiden före 1900. Vissa av dem är dock så exteriört förändrade genom ovarsamt utförda moderniseringar att det idag kan vara svårt att urskilja dess ålder rent stilmässigt, men byggnadernas volym och placering kan ändå ange att flera hus har sitt ursprung i det sena 1800-talet. Under 1900-talet har många av de äldsta husen ersatts och bebyggelsen utmed gatan har förtätats, vilket ger ett mångfasetterat intryck. Gatubilden längs Storgatan har, trots förlusten av flera äldre kulturhistoriskt värdefulla karaktärsbyggnader och ny bebyggelse som helt saknar förankring med samhället i övrigt, bevarat sin särprägel och den sammantagna upplevelsen av Storgatan är att den har ett äldre byggnadsbestånd.

Av kulturhistoriskt intresse är framförallt de handels- och bostadshus utmed Storgatan som ännu har en välbevarad karaktär med flera äldre exteriöra byggnadsdetaljer. Dessa byggnader berättar om ortens framväxt då hantverkare och handelsmän slog sig ned på orten och öppnade diverse verksamheter i anslutning till hemmet. Av stort intresse är även den exteriört oförändrade, men idag förfallna, funkisbiografen Centrum (1931) och de välbevarade bankhusen i olika ålder, vilka alla sätter en tydlig prägel på miljön. Smålands enskilda banks mycket välbevarade och tidstypiska bankhus (1920) ritat av arkitekten J Fred Olson, utgör en påtagligt miljöskapande byggnad intill korsningen Storgatan–Kyrkogatan. Utefter Storgatan återfinns även Högsby sparbank (1964) i för sin tid tidstypiskt och välbevarat utförande.¹³ Byggnadens något indragna placering från gatan markerar bilismens inverkan på stadsplaneringen.

Genomfartsleden Järnvägsgatan som löper utmed östra sidan av åsens sluttning anlades i samband med att Berga–Kalmar järnväg invigdes 1897 och har idag fräntagit Storgatan rollen som ”landsväg”. Järnvägsgatan ligger som en spikrak parallell till den slingrande Storgatan, den ena funktionellt planerad efter järnvägsspåren, den andra anpassad efter topografiska förutsättningar. Intill Järnvägsgatan uppfördes i samband med järnvägen ett stationshus på den plats där dagens resecentrum ligger. Bebyggelsen utmed Järnvägsgatan visar hur samhällets utveckling, som fram tills dess

haft en tydlig orientering mot kyrkan och Storgatan (landsvägen), efter järnvägens ankomst delvis kom att förskjutas mot Järnvägsgatan. Ett f.d. bankhus¹⁴ (1914) med övervägande välbevarad originalkaraktär och några exteriört förvanskade bostadshus (1910–1920-tal) placerade tätt utmed gatan utgör den äldsta bebyggelsen. Järnvägsgatans karaktärsförskjutning från villagata till genomfartsled, kan avläsas i bostadsbebyggelsen som ligger tätt intill gatan och ger gatuvansnittet en annan karaktär än vad gatan i övrigt har idag. Husen har i takt med gatans breddning hamnat allt närmare trafiken. I gatans södra del återfinns idag ett affärsområde i några tidigare industribyggnader. Utmed gatan återfinns även några sentida butiksbyggnader. De stora butiksladorna med omgivande parkeringsplatser är det som de förbipasserande trafikanterna idag upplever som Högsbys ”ansikte utåt”.

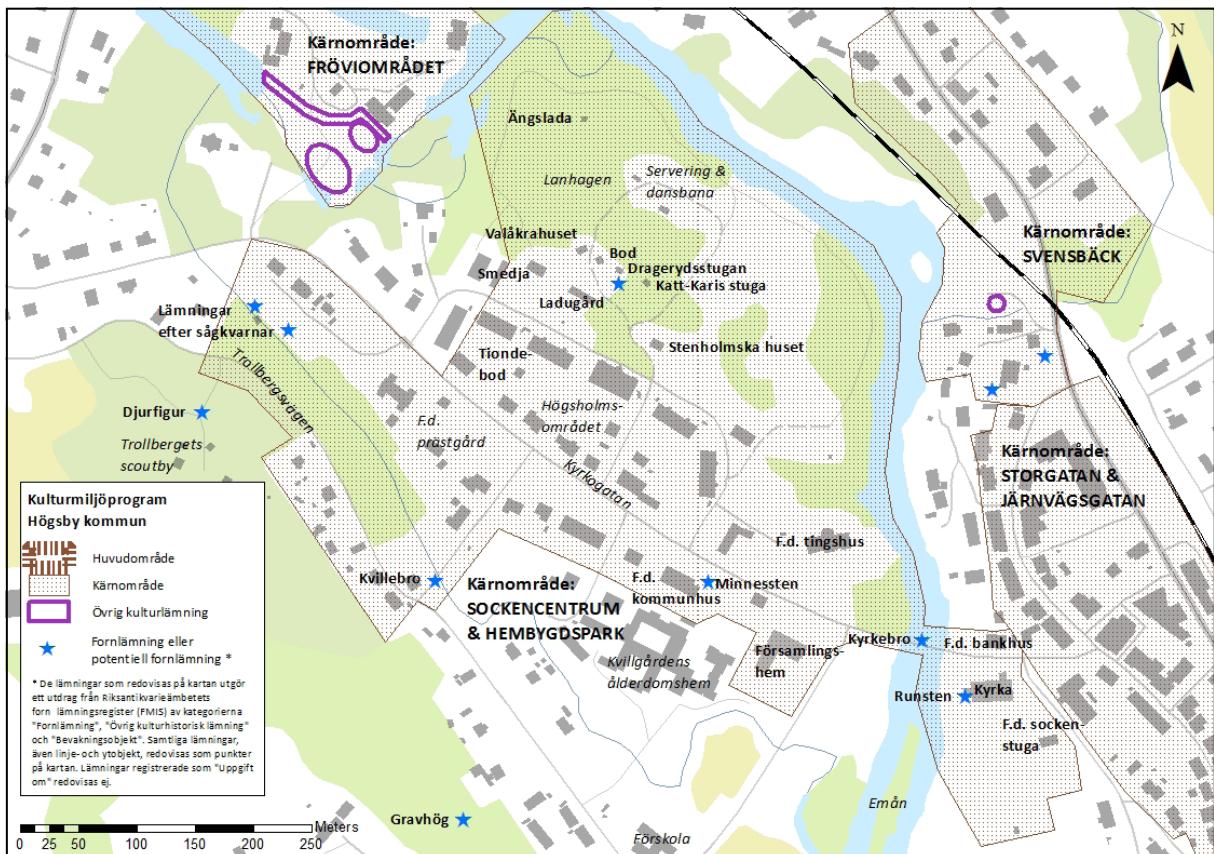
Den södra överfarten över Emån kallas Tingebro. Stenvalvsbron (1887) med sina tio spann som går över Emån har bedömts som en av landets mäktigaste och mest välbyggda stenvalvsbroar. Under sent 1700-tal låg överfarten över Emån omkring 50 m längre västerut. Fram till 1600-talet var platsen vid Tingebro tingsplats i Handbörds härad. Rättsplatsen ska ha legat vid backen vid brons norra brofäste.¹⁵ En karta från sent 1600-tal anger att det norr om Tingebro även fanns en avrättningsplats, d.v.s. en galgbacke, på en höjd strax väster om nuvarande Storgatans västra sida.¹⁶

13 Högsby sparbanks äldre bankhus från 1914 ligger vid Järnvägsgatan.

14 Bankhuset uppfördes 1914 av Högsby sparbank som startat sin bankverksamhet i sockenstugan 1895. Banklokalerna var i bruk till 1964, då de om- och tillbyggdes till bibliotek vilket det användes som fram till 1980-talet. Idag inryms KLMS verksamhet i byggnaden.

15 Det finns uppgifter om att Tingebro användes som tingsplats redan under 1400-talet. När Tingebro övergavs som tingsplats är oklart, men under 1600-talet kom Staby att bli ordinarie tingsplats. 1917 stod det nya tingshuset i Högsby klart och därmed blev Högsby åter tingsplats.

16 På en karta från 1770-talet är platsen ännu benämnd ”Galjebackskullarna”.

Kärnområde sockencentrum och hembygdspark

Klass 1

Emåns kulturlandskap: Emån och en mindre kvill rinner genom området. Stenvalvsbroarna Kyrkebro och Kvillebro. Lanhagen, en f.d. beteshage till Högsholms prästgård med bevarad hagmarkskaraktär. Plats för lanfiske. Hembygdspark med traditionell bebyggelse från gårdar och byar utmed Emån.

Vattnet som resurs: Lämningar efter vattendrivna sågverk och scoutbyns kraftverk.

Skogsbondens landskap: Skogsbondens landskap: Hembygdsparken med traditionell bebyggelse från byar i utpräglad skogsbygd.

Skogen som resurs: Lämningar efter vattendrivna sågverk.

Vid vägen: Byggnader som inrymt olika offentliga verksamheter, som kommunhus, tingshus, äldreboende, bankhus. Sockencentrum med Högsby kyrka, sockenstuga, tiondebod, församlingshem och f.d. prästgård. Tidsenlig hembygdspark.

Handelsplatser: Välbevarat f.d. bankhus.

Kärnområdet formar sig kring Högsby kyrka och västerut mot Kyrkebro och Kyrkogatan samt norrut där hembygdsparken Lanhagen ligger. Högsby kyrka med omgivande kyrkogård ligger

mitt i Högsby samhälle, vid Emåns strand där väg 23 mot Växjö korsar ån, strax nedanför samhällets huvudgata Storgatan. Området kring kyrkan var tidigt samlingsplatsen i socknen. Högsby

kyrka började byggas omkring 1250. Långhuset med koret och sakristian är kyrkans äldsta delar. Under åren har kyrkan genomgått flera stora förändringar. Kyrkans omgestaltning vid renoveringen år 1884–85 till det sena 1800-talets historiserande medeltidsstilar är ett av dagens mest karaktäristiska drag och en viktig del av byggnadens arkitektoniska värde. Exteriör och interiört präglas kyrkan idag av nyromanska och nyklassicistiska drag. Inom kyrkomiljön finns endast enstaka byggnader kopplade till kyrkan, vilket medför att kyrkan numer upplevs i en närmast stadskyrkemässig suveränitet. Det har dock funnits fler byggnader inom kyrkomiljön, men dessa har rivits.¹⁷ Några till kyrkan kopplade byggnader är dock placerade i kyrkans närhet och förutom bårhuset på kyrkogården finns även ekonomibyggnader för kyrkogårdsskötsel samt en sockenstuga (1891) öster om kyrkogården, vilken är uppförd på samma plats som en tidigare sockenstuga.

Norr om kyrkan ligger ett av de välbevarade och kulturhistoriskt intressanta bankhus (1904) som finns i samhället, Svenska handelsbanken, vilket var det första bankhuset som uppfördes i samhället.¹⁸ Byggnadens fasader av rött tegel med vita slätputsade omfattningar framstår som mycket välbevarade, medan dörrar och fönster är av senare datum. Stenvalvsbron (1912) som går över Emån, kallad Kyrkebro, har fyra valv och är en av ortens tre bevarade stenvalvsbroar. Överfarten över ån har legat i detta läge åtminstone sedan 1700-talets mitt.

Utmed Kyrkogatan, som fortsätter väster om ån, återfinns flera byggnader med offentlig funktion. Tingshuset (1917) som ligger närmast ån, vid Kyrkogatans norra sida, är den mest karaktärs- skapande byggnaden i området och utmärker sig

genom sin storskaliga volym och sitt mycket välbevarade utförande. Huset har viktiga kulturhistoriska värden och utgör en tydligt miljöskapande byggnad. Byggnaden är ritad av kalmararkitekten J Fred Olson och uppfördes som Handbörds hä-rads tingshus, sedan det gamla tingshuset i Staby tagits ur bruk. Tingshusverksamheten upphörde under 1960-talet och sedan 1970 används byggnaden som kommunhus. En äldre ekonomibyggnad finns också kvar i den f.d. tingshusmiljö.

Högsholmsområdet, väster om kommunhuset, hörde tidigare till prästgården med samma namn. Området hade en lantlig karaktär ännu fram vid 1900-talets mitt, där prästgården omgavs av ett jordbrukslandskap. I området norr om Kyrkogatan ligger idag ett sammanhängande flerbostadsområde med sex byggnader (1954–64) uppförda av Högsby Bostadsaktiebolag på den plats där prästgårdens ekonomibyggnader och jordbruksmarker tidigare låg. Några av husen är delvis om- och tillbyggda, medan några ännu har sin tidstypiska karaktär med pastellfärgade putsfasader bevarad. I området finns också en panncentral (1964) och några tidstypiskt utformade enbostadshus (1960-tal). Mitt i området finns en timrad f.d. tiondebod/magasin (sent 1700-tal). Boden flyttades till nuvarande plats omkring 1919 och är än idag exteriört välbevarad. Boden utgör idag ett ålderdomligt inslag i miljön, som sedan 1900-talets mitt förändrats till näst intill oigenkännlighet, och är viktigt för förståelsen av områdets utveckling.

Utmed Kyrkogatans södra sida ligger församlingshemmet (1962) närmast efter bron. Huset har ett tidstypiskt utförande med vitslammade tegelfasader och svart schingeltäckt sadeltak. Alldeles intill ligger ett exteriört välbevarat bostadshus (ca 1920-tal) som under en tid inrymde skrädderiverksamhet. Därefter kommer det gamla kom-

17 Under 1700-talet växte det fram flera olika sockengemensamma verksamheter i närheten av kyrkan, som kyrkstallar, sockenstuga, fattigstugor och sockenmagasin.

18 Högsby Folkbank, som var det ursprungliga namnet, började sin verksamhet redan 1871 i sockenstugan och uppförde 1904 ett eget bankhus vid Kyrkogatan.

munhuset (1952) i tidstypiskt utförande med gula tegelfasader och tegeltäckt sadeltak. Byggnaden framstår utvändigt vara i det närmaste i originalutförande. Huset kom att fungera som kommunhus under knappt 20 år. Utanför byggnaden står minnesstenen från kung Gustav VI Adolfs besök 1954 (RAÄ Högsby 227:1). Utmed Kyrkogatans södra sida följer därefter ett antal mindre flerbostadshus från 1900-talets mitt och äldreboendet Kvillgården (1965).

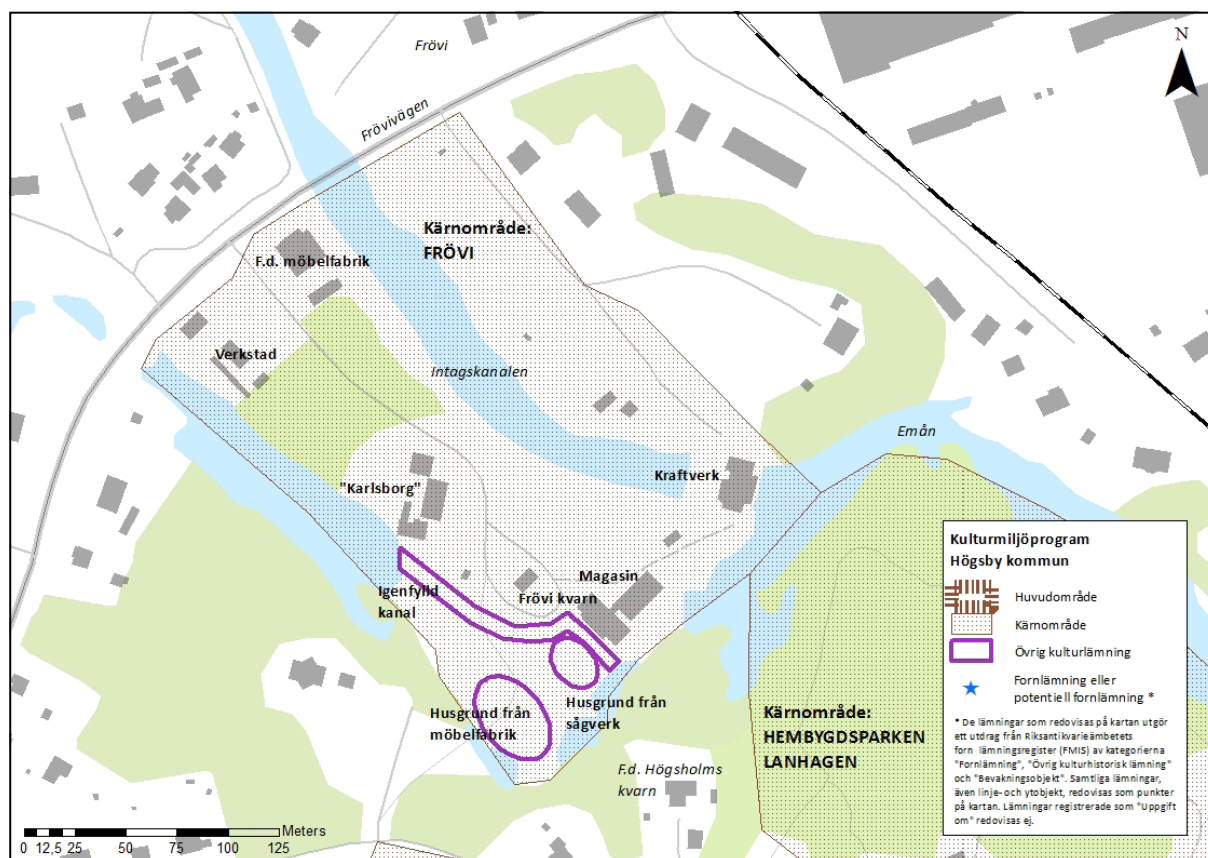
F.d. Högsby prästgård ligger i områdets västra del.¹⁹ De äldre byggnaderna vid Högsholms prästgård med anor från mitten av 1500-talet, revs under 1960–70-talet. Den tidigare mangårdsbyggnaden låg strax nordväst om dagens prästgård, med ekonomibygnaderna på den norra sidan av Kyrkogatan. Kyrkogatans sträckning under tidigt 1900-tal ledde fram till prästgården och kan ännu anas i miljön. Till dagens prästgårdsmiljö hör ett tidstypiskt bostadshus (1970-tal) och en timrad utskottsbod (1800-tal), vilken tillsammans med en stenkällare anger något om miljöns äldre historia. Brogatan passerar förbi prästgården leder över den kvill som rinner genom området vidare till Trollbergsvägen, som fram till en bit in på 1900-talet var samhällets västra infartsväg. Över kvillen finns en stenvalvsbro med två valv, kallad Kvillebro, vilken är den äldsta bron i samhället (RAÄ Högsby 79:1). I kvillen, sydväst om prästgården, finns stenlämningar efter de två sågkvarnar som låg i området fram till tidigt 1900-tal

(RAÄ Högsby 248:1).²⁰ I området uppfördes under 1950-talet ett mindre kraftverk till Trollebergets scoutby, vilken ännu finns kvar på platsen.

I kärnområdets norra del ligger området Lanhagen, Högsby sockens hembygdspark. Hembygdsparken representerar en tidstypisk verksamhet som hade och ännu har en viktig funktion i samhället. Själva området har en lång historia. Under medeltiden var markområdet beteshage till prästgården Högsholm och i ån bedrevs ett betydande fiske, framförallt av ål. Området har fått sitt namn från det lanfiske av ål som historiskt skett i vattendraget. Området präglas idag av öppen, påtagligt stenbunden hagmark beväxt med enstaka lövträd, vilken periodvis har betats för att hållas öppen. I området finns slingrande promenadstigar. Hembygdsföreningen har arrenderat området av kommunen sedan 1952 och i parken finns idag flera äldre byggnader från Högsby socken, vilka speglar en del av ortens och traktens äldre byggnadstradition. Stenholmska huset (1800) är ett bostadshus som tidigare stod vid Storgatan. Huset var den första byggnaden som flyttades till parken. I området finns även Valåkrahuset som är en mangårdsbyggnad (1700-tal) från byn Valåkra, Katt-Karis stuga (1600-tal) från byn Basebo, ladugården (1614, tillbyggd 1800-tal) från byn Gösebo, smedjan (1800-tal) från Berga säteri, Dragerydsstugan (1860-tal) från byn Drageryd, visthusboden (1700-tal) från byn Valåkra och ängsladan (1800-tal) från byn Trändenä.

19 Fastigheten är numera privatägd och avses att byggas om till förskola.

20 Närmast prästgården låg Högsholms såg, en liten vattendriven cirkelsåg som revs på 1930-talet. Lite längre uppströms låg Odensvis sågkvarn, vilken fanns redan 1697 och som ombyggdes vid mitten av 1800-talet. Sågen försvann sannolikt vid tidigt 1900-tal.

Kärnområde Frövi

Klass 1

Emåns kulturlandskap: Den slingrande åfåran som omger området.

Vattnet som resurs: Högsby kraftverk med tillhörande intagskanal. Frövi kvarn med tillhörande magasin. Lämningar efter tidigare verksamheter som nyttjat vattenkraften, som sågkvarn/-verk, snickeri- och möbelfabrik. Spår efter grävd kanal genom området.

Skogsbondens landskap: Välbevarad fabriksbyggnad efter möbelfabrik. Husgrunder efter tidigare snickeri- och möbelfabriker. Plats för flera tidigare sågverk.

Området formar sig kring det småskaliga kvarn- och industriområdet Frövi, där även Högsby kraftverk ligger sedan 1920-talet. Kraftverkets intagskanal utgör den norra avgränsningen av det historiska industriområdet. Åt söder avgränsas området av den naturliga åfåran. Området har en lång historia och omnämns redan på 1300-talet,

då det låg en kvarn i området.²¹ Frövi kvarn ägdes under stora delar av 1700- och 1800-talet av släkten Harmens vid Berga gård. Under 1700-talet lät Harmens även anlägga en sågkvarn intill kvarnen. Under 1800-talets senare hälft och 1900-talets början anlades flera andra verksamheter i området, som snickeri- och möbelfabriker, sågverk

21 Så tidigt som år 1344 omtalas att hemmanet Frövi på den norra sidan av huvudfåran, där kraftverket ligger idag, hade en kvarn i vattendraget.

och kraftverk.²² Vid mitten av 1950-talet tunnades dock byggnadsbeståndet inom området ut.²³ De byggnader som återstår inom området utgör idag viktiga historie- och värdebärare.

Området nås via en infart från Frövivägen. Den passerar en liten möbelfabrik (1930-tal) och bostadsfastigheten ”Karlsborg” (1880-tal). I fonden av infarten ligger Frövi kvarn (1842) med tillhörande magasin (1878). På andra sidan åfåran ligger Högsholms kvarn (1868) som också bidrar till områdets värdefulla historia.²⁴ I slutet av vägen skymtar kraftstationsbyggnaden (1921) bortom intagskanalens dammvall. Alla byggnader inom området har en välbevarad historisk karaktär, vilket bidrar till områdets ålderdomliga och kulturhistoriskt värdefulla prägel. Fröviområdets kvarn och kraftverk illustrerar betydelsen av vattenkraften i Emån under olika tider.

De äldst bevarade byggnaderna inom området är Frövi kvarn med tillhörande kvarnmagasin. Kvarnbyggnaden (1842) och magasinet (1878) uppfördes av Berga gårds ägare Henrik Otto af Harmens respektive sonen Henrik Gustaf Ferdinand af Harmens. Frövi kvarn, som ersatte en äldre kvarnbyggnad på platsen, var i drift in på 2000-talet och är därmed en av de kvarnar som drivits längst fram i tiden i Kalmar län. Kvarnbyggnaden har vitputsade fasader och präglas idag av visst förfall.

Ingångsgaveln inger ett ålderdomligt intryck med långsmala vädringsluckor och en äldre fyllningsdörr. Magasinsbyggnaden i två våningar, har ett tidstypiskt utförande med rödmålade, panelklädda fasader. Enligt ”Harmensk” tradition är båda byggnaderna försedda med årtal för dess uppförande samt dåvarande ägares initialer. Båda byggnadernas tak är försedda med skyddstäckningar av plåt.

Högsby kraftverk (1921), som ligger strax nordost om kvarnmiljön, har en högrest, voluminös stationsbyggnad i tegel. Byggnaden ligger i den kraftigt sluttande åslänten, varför den blir mest imponerande från vattensidan. Byggnadens yttre arkitektur är relativt enkel, men välbevarad. Den mäktiga intagskanalen med sin dammvall som leder fram till stationsbyggnaden är påtaglig i kraftverksmiljön. Högsby kraftverk är det största av de för länet stora kraftverk som uppfördes under perioden 1916–1921 av Finsjö Kraft²⁵ och som sammantaget haft en mycket stor betydelse för den breda elektrifieringen av mellersta Kalmar län. Kraftverken ligger samlade på ett par mils avstånd från varandra och utgör ett industrihistoriskt signum för Högsby kommun.

Den lilla möbelfabriken (1935) i områdets norra del, f.d. Petterssons & Larssons möbelfabrik²⁶, utgör den enda kvarvarande snickerifabriken i området och utgör en värdefull representant för

22 Frövi tegelbruk (1852–1914) strax norr om området och Frövi kvarn (1842) som ännu finns kvar, anlades av Henrik Otto af Harmens, ägare till Berga säteri. Invid Frövi kvarn fanns också ett sågverk från 1700-talet, även det ägt av Berga gård och Högsholms kvarn (1868) som låg tvärs över åfåran från Frövi kvarn. Under 1900-talets början tillkom några möbel- och snickerifabriker i området, Frövi Möbelfabrik (1901) låg söder om kvarnen, byggmästare Martin Peterssons snickerifabrik och sågverk (1921) samt Petterssons & Larssons möbelfabrik (1930-tal) vid bron. Då första världskriget bröt ut och ransoneringen på lysolja blev besvärande uppfördes även ett litet kraftverk (1915) vid Frövi kvarn.

23 Först brann möbelfabriken intill kvarnen ned och bara ett par år därefter skadades sågverket så svårt av åskan att den revs. Snickerifabriken flyttades.

24 Kvarnen var i drift fram på 1960-talet, men är idag ombyggd.

25 Finsjö Kraftaktiebolag började sin verksamhet år 1903 med Finsjö nedre kraftverk, det första större vattendrivna elkraftverket i Emån och Småland. Högsbyverket uppfördes vid sidan av några andra kraftverk, Hornsö (ca 1918), Blankaström (ca 1917), Finsjö övre (ca 1919) och Högsby (ca 1921), under en intensiv period sedan Oskarshamn stad år 1913 blivit huvudägare i bolaget. Med dessa verk blev Finsjö Kraft regionens dominerande kraftproducent och leverantör. År 1921 köptes Finsjö Kraft av Sydsvenska Kraftaktiebolaget. Sedan Sydkraft köptes upp av det tyska bolaget E.ON år 2001 fick även det svenska bolaget detta namn från år 2005.

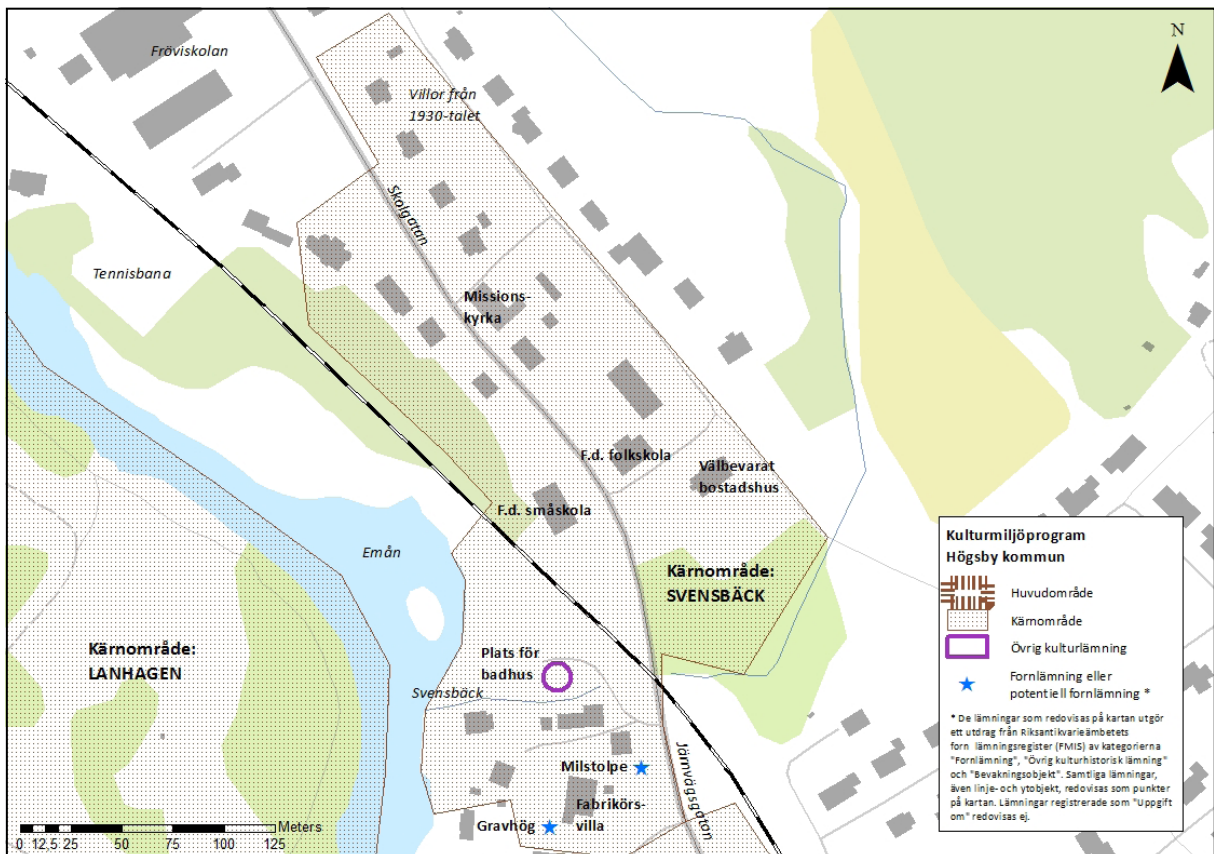
26 Albert Petersson och Erik Larsson började med möbeltillverkning i Frövi redan under 1910-talet, men uppförde den aktuella byggnaden på 1930-talet. Rörelsen övertogs på 1950-talet av Peterssons söner Karl-Albert och Allan.

ortens träförädlingsfabriker. Möbelfabriken var i drift in på 2000-talet. Den tidstypiskt präglade fabriksbyggnaden med brutet tak är förhållandevis välbevarad till sin exteriör.

Inom Fröviområdet har det även legat flera bostadshus. Idag är fastigheten ”Karlsborg” bestående av två bostadshus och ett tillhörande uthus de enda kvarvarande. Det stora bostadshuset (1880) består av fem lägenheter, medan det mindre huset är ett enbostadshus (ca 1900). Uthuset (ca 1880) inrymmer snickeriverkstad och brygg-

hus. Fastigheten har en historisk koppling till de industriella verksamheter som funnits i området. Byggnaderna uppfördes av byggmästare Karl Emil Petersson som drev den sågkvarn som låg inom området fram på sent 1800-tal och vars arvingar senare startade möbelfabriker inom området, bl.a. den som än idag finns kvar intill bron.²⁷ Byggnaderna har höga kulturhistoriska värden, i synnerhet flerfamiljshuset och uthuset som till sin exteriör ännu har en ursprunglig karaktär med många originaldetaljer och äldre byggnadsdelar bevarade.

27 Byggmästare Martin Peterson arrenderade Frövi såg av familjen Harmens vid Berga gård under tidigt 1900-tal. Förutom virkesrörelse uppförde han även 1920 den snickerifabrik som låg vid sågen 1920.

Kärnområde Svensbäck

Klass 2

Emåns kulturlandskap: Emån och Svensbäck som slingrar sig genom området.
Vattnet som resurs: Plats för garveri.

Vid vägen: Landsvägen slingrar sig genom området. Bevarad missionskyrka. Samhällets äldsta skolmiljö med två äldre f.d. skolhus bevarade. Högsby badhus låg tidigare på platsen.

Kärnområdet formar sig kring området där Svensbäck mynnar ut i Emåns huvudfära. Genom området går väg 34, som är en del av landsvägens gamla sträckning. Sträckningen söder om järnvägen kallas Järnvägsgatan och den norra sträckningen för Skolgatan. Området norr om Svensbäck har utvecklats på Frövis ägor och områdets södra del på Högsby bys ägor. Inom området finns ett antal karaktärsskapande byggnader, såväl med

offentlig funktion som bostadshus. I anslutning till Svensbäck har det funnits flera verksamheter som nyttjat kraften i vattendraget. Under 1700-talet, och sannolikt tidigare än så, fanns en kvarn på platsen. Av denna finns det idag inga lämningar, och det gör det sannolikt inte heller från det garveri som låg på platsen från 1820-talet fram till 1920-talet. Möjligen kan rester av grundstenar eller garvgravar finnas kvar.

Alldeles söder om Svensbäck låg fram till 2012 ett badhus uppfört på 1930-talet av Röda korset.²⁸ Idag finns inga spår kvar efter byggnaden. Söder om denna plats går en smal grusväg parallellt med bäcken. På dess norra sida ligger några rödfärgade, panelklädda uthus (1910-tal) med relativt välbevarad äldre karaktär, vilka utgör ett miljöskapande inslag i miljön. Uthusen hörde till ett sedan 1970-talet rivet bostadshus vid Järnvägsgatan.²⁹ I änden av infartsvägen, intill Emån, ligger två tidstypiska bostadshus under brutna tak (ca 1930-tal) och utmed dess södra sida, ett mindre bostadshus (1917), vilket präglas av sentida ombyggnader. På en höjd i områdets södra del ligger ett större putsat bostadshus (1900) uppfört åt fabrikör Winell. Huset är uppfört på den plats där det 1828 uppfördes en väderkvarn för malning av bark till garveriverksamheten vid Svensbäck. Huset har ett utmärkande utförande och är genom sin placering anslående vid genomfartsleden. Sydväst om huset ligger en av de i samhället bevarade forngravarna (RAÄ Högsby 15:1) och vid vägen en milstolpe (RAÄ Högsby 229:1).

Norr om Svensbäck ligger Högsbys första skolområde med två bevarade f.d. skolhus. Högsbys äldsta skolhus (1873) ligger intill Skolgatans västra sida och uppfördes som småskola.³⁰ Skolhuset har till sin volym kvar ett äldre utförande och dess ursprungliga funktion kan ännu anas, men husets ytskikt är moderniserade. Huset användes ända

fram på 1960-talet för skoländamål, men är idag bostadshus. Mittemot, på Skolgatans östra sida, ligger ett f.d. skolhus (1921) uppfört som folkskola. Huset är ritat av den väl ansedde kalmararkitekten J Fred Olson³¹ och har sin ursprungskaraktär bevarad. Skolhuset är formgivet i en tidsenlig nationalromantisk stil med naturstenssockel, putsade fasader med dekorativa hörnkedjor och ankarslut samt tak täckt med enkupigt lertegel. I området har det även legat ett tredje skolhus uppfört 1905, men det revs på 1970-talet för att ge plats åt den paviljongbyggnad som ligger på platsen idag och används som dagcenter. På 1950-talet togs det nuvarande skolområdet längre norrut i bruk (utanför kärnområdet), men de gamla skolhusen fortsatte att användas för skoländamål ytterligare några årtionden.

Norr om skolhusen ligger ortens äldsta frikyrkobyggnad, Högsby missionshus (1860). Huset uppfördes först som barnhem och byggdes sedan färdigt till nuvarande storlek då missionsförsamlingen bildades 1863. Kyrka och barnhem drevs ihop under flera år. Missionsförsamlingen, som ännu är verksam, är den äldsta frikyrkliga sammanslutningen inom socken och en av de äldsta i länet. Missionshuset har idag reveterade fasader, men har i övrigt en välbevarad äldre karaktär med flera originaldetaljer. Vidare norrut utmed Skolgatan ligger flera bostadshus från 1900-talets första årtionden, varav enstaka ännu har sin originalkaraktär bevarad.

28 Badhusbyggnaden uppfördes 1937 av Röda korset i Högsby och revs 2012. Badhusverksamheten var i drift i ca 50 år. Byggnaden hade ett tidstypiskt utförande med slät och ljus puts och en stram fasad. Badhusbyggnaden hade inför rivningen stått oanvänd under en längre tid och var i behov av renovering, men i ursprungligt utförande.

29 Huset var en parstuga i två våningar, kallat "Kulturhuset" eller "Hässlerska huset" och byggt 1828 av fabrikör Daniel Hässler. Huset innehöll under några år postkontor. Huset hörde till de äldsta bevarade byggnaderna i Högsby. Huset vansköttes dock, så att det slutligen revs 1976.

30 Dessförinnan hade skolverksamheten varit ambulerande och under perioder varit förlagd till sockenstugan intill kyrkan och i missionshuset vid Skolgatan.

31 J Fred Olson (1870–1947) var utbildad vid Tekniska skolan i Stockholm och Gewerbliche Fortbildungsschule i München. Under några år undervisade han vid Tekniska skolan och verkade även som assistent vid KTH. Mellan 1904–1937 var han stadsarkitekt i Kalmar där han kom att sätta sin prägel på staden med runt 450 utförda uppdrag. De innefattade länslasarettet, flera skolor samt byggnader för stadens tekniska verk och flera om- och tillbyggnader. Vidare står han bakom flera kyrkor i länet, tingshuset i Högsby och flera kyrkorestaureringar. Vasaskolan i Kalmar är uppförd 1917 och har likheter med skolhuset i Högsby.

Betydelsefulla karaktärsdrag, områden och objekt

- De kärnområden som markerats på ovanstående karta.
- *Storgatan, Järnväggsgatan och Tingebro.* Området har en tydlig centrumkaraktär och formar sig kring landsvägens gamla respektive nya sträckning samt järnvägen. Varierad bebyggelse, tydligt anpassad till de topografiska förutsättningarna, som speglar samhällets framväxt och utveckling. Storgatans gatumiljö har en enhetlig, traditionellt präglad karaktär som bl.a. utmärks av långsmala tomter, mellanrum mellan husen, jämn byggnadshöjd, placering i liv med gatan och entrén i gatufasaden.
- *Kyrkomiljön och Kyrkogatan.* Något spridd kyrkomiljö med kyrka, sockenstuga, församlingshem, prästgård och tiondebod från olika tidsepoker. Kyrkogatan karaktäriseras av byggnader med offentlig verksamhet, där tingshuset utgör en tydlig dominant, men även av bostadsbebyggelse från efterkrigstiden.
- *Lanhagens hembygdspark.* Området präglas av öppen ängsmark, vilket berättar om områdets tidigare användning och koppling till Högsholms gård. Traditionella byggnader med bevarad ursprungskaraktär, som berättar om den omgivande bygdens äldre byggnadstradition.
- *Frövi.* Småskalig kvarn- och industrimiljö med gamla anor, vilket illustrerar hur kraften i Emån nyttjats genom tiderna. De kvarvarande byggnaderna inom området utgör värdefulla exempel på de verksamheter som funnits i området. Högsby kraftverk utgör en välbevarad representant för vattenkraftverken, kommunens industrihistoriska signum.
- *Svensbäck.* Område med en äldre skolmiljö med skolbyggnader från olika tidsperioder, välbevarad frikyrkobyggnad och framträdande bostadsbebyggelse uppförd vid sekelskiftet 1900.
- Byggnader med offentlig/halvoffentlig funktion, vilka bidrar till viss stadsmässighet och utgör märkesbyggnader för orten.
- Byggnader som tydligt bevarar en äldre karaktär eller stil. Äldre och tidstypiska fasadskikt, takmaterial, snickerier och byggnadsdetaljer håller vanligen hög kvalitet. De har ett kulturhistoriskt värde och stor betydelse för upplevelse av miljön.
- Äldre vägsträckningar i området; Storgatan som en del av den gamla landsvägen (väg 34), Järnväggsgatan som anlades i samband med järnvägen och Kyrkogatan/Trollbergsgatan som utgör vägen mot Växjö.

Befintligt skydd

- Huvudområdet utgör del av riksintresse för kulturmiljövården, H 70 – Emådalen. Som motivering framhävs att den mångfald väl sammanhållna system av kulturmiljöer som finns i Emådalen – fornlämningsmiljöer, bymiljöer, odlingslandskap, bruksmiljöer, herrgårdslandskap, kommunikationsmiljöer, och tätortsmiljöer. Dessa olika miljöer återspeglar sammantaget utvecklingen av naturresurssnyttjande, markanvändning, bebyggelse, näringsliv, teknik och sociala förhållanden i en småländsk dalgångsbygd från förhistorisk tid fram till nutid. Enligt Miljöbalken skall det skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön (MB 3 kap 6 §).
- Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). De får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning. Länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- Kyrkan med kyrkotomt/kyrkogård skyddas av Kulturmiljölagen (KML 4 kap) och skall vårdas och underhållas så att de inte förvanskas. Ändringar får inte göras utan tillstånd från länsstyrelsen.
- Alla byggnader omfattas av varsamhetskravet i Plan- och Bygglagen (PBL 8 kap 17 §). Detta innebär att ändring av en byggnad alltid ska utföras varsamt, så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara dess kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. Även underhållet av en byggnad ska anpassas till dessa värden och till omgivningens karaktär (PBL 8 kap 14 §).
- Särskilt värdefulla byggnader och områden får inte förvanskas (PBL 8 kap 13 §). Underhåll av kulturhistoriskt särskilt värdefulla byggnader ska utföras så att de särskilda värdena bevaras (PBL 8 kap 14 §).
- Byggnader som är försedda med skyddsbestämmelser i detaljplan genom Plan- och Bygglagen (PBL 8 kap 13 §, 4 kap 16 §), se tabell till höger.
- Den del av väg 34 som går genom Högsby, i sin äldre sträckning via Storgatan, är utpekad som en värdefull vägmiljö inom projektet ”Vägen som kulturarv”, framtaget av Länsstyrelsen i Kalmar län och Trafikverket.
- Fröviområdet i Högsby är utpekad som en av kommunens mest kulturhistoriskt intressanta industrimiljöer i utredningen ”Högsby kommuns industriarv” som togs fram av Kalmar läns museum år 2005.
- Högsby kraftverk är tillsammans med kommunens övriga kraftverk utpekade som några av Högsby kommuns mest kulturhistoriskt intressanta industrimiljöer i utredningen ”Högsby kommuns industriarv” som togs fram av Kalmar läns museum år 2005.

**Byggnader som är försedda med skyddsbestämmelser
i detaljplan genom Plan- och Bygglagen (PBL 8 kap 13 §, 4 kap 16 §)**

Stormhattens blomaffär (Högsby 1:12)	<i>Byggnadens kulturhistoriskt och miljömässigt värdefulla särdrag som avtecknas mot Storgatan skall särskilt beaktas vid ändring.</i>
Gamla cykelaffären (Högsby 1:150)	<i>Byggnadens kulturhistoriskt och miljömässigt värdefulla särdrag som avtecknas mot Storgatan skall särskilt beaktas vid ändring.</i>
Gamla mejeristbostaden (Huseby 6:2)	<i>Bebyggelsens kulturhistoriskt och miljömässigt värdefulla särdrag skall särskilt beaktas vid ändring.</i>
Gröna Villan (Huseby 6:4)	<i>Bebyggelsens kulturhistoriskt och miljömässigt värdefulla särdrag skall särskilt beaktas vid ändring.</i>
Restaurang Mejerinnan (Huseby 9:20)	<i>Bebyggelsens kulturhistoriskt och miljömässigt värdefulla särdrag skall särskilt beaktas vid ändring.</i>
Gamla småskolan (Frövi 1:54)	<i>Byggnadens yttre får inte förvanskas.</i>
Gamla Handelsbanken (Högsby 1:27–28)	<i>Byggnaden utgör värdefull bebyggelse och får inte rivas. Exteriören får inte förändras.</i>
Gamla Sparbanken (Högsby 1:60)	<i>Byggnaden får inte rivas. Byggnadens exteriör skall bevaras.</i>
Wickbergs konditori (Högsby 1:140)	<i>Ny byggnad skall exteriört anpassas till den äldre bebyggelsen inom planområdet.</i>
Bostadshus, Storgatan (Högsby 1:141)	<i>Värdefull miljö. Byggnadens exteriör får inte ändras. Byggnaden får ej rivas.</i>
Bostadshus, Storgatan (Högsby 1:151)	<i>Byggnaden är särskilt kulturhistoriskt och miljömässigt värdefull och får ej rivas eller förvanskas.</i>
Uthus vid gamla Apoteket (Huseby 3:2)	<i>Byggnaden får inte rivas.</i>
Uthus vid bostadshus (Huseby 7:9)	<i>Byggnaden får inte rivas.</i>

Rekommendationer och förslag till skydd

- Ovan listade objekt, områden eller karaktärsdrag bör behållas, vårdas och tydliggöras.
- Kärnområdena är känsliga för förändringar och bör betraktas som kulturhistoriskt särskilt värdefullt bebyggelseområden enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). Fastighetsägare bör informeras om detta och vad det innebär. Områdena och deras byggnader får förändras, men inte förvanskas. Vid lovgivning och planläggning bör antikvarisk hänsyn tas, vilket kan motivera att särskilda antikvariska kunskapsunderlag upprättas.
- Det är önskvärt att planbestämmelser, d.v.s. detaljplan eller områdesbestämmelser, upprättas för alla kärnområden där bebyggelsens kulturhistoriska värden kan skyddas genom varsamhets- eller skyddsbestämmelser. I dessa bör en generell lovplikt införas för rivning, för åtgärder som avsevärt påverkar befintliga byggnaders yttre, samt för åtgärder avseende eventuella ekonomibygnader.
- Huvudområdets öppna odlingslandskap har kulturhistoriskt bevarandevärde. Åkerbruk, betesdrift samt skötsel av landskapselement i området bör främjas, i synnerhet i områden nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, fornlämningar och andra kulturhistoriskt värdefulla landskapselement som stenmurar och rösen.
- Gamla vägar inom huvudområdet bör värnas vad gäller sträckning, bredd och detaljer som hör vägmiljön till. Grusvägar bör ej asfalteras eller ytterligare dras om.
- En fördjupad dokumentation av ortens bebyggelse är önskvärd, liksom en handlingsplan med strategier för hur de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna och byggnaderna kan användas samt utvecklas.

Referenser

- Bellander, Erik, 1969, *Den förhistoriska bebyggelsen*. Ur Högsbyboken I: Högsby, Långemåla och Fågelfors bygd och liv. Red. Eriksson, Herberth & Franzén, Olle. Högsby sid 15–49.
- Beskrivning av riksintresse för kulturmiljövården; H70 Emådalen*, Länsstyrelsen Kalmar län.
- Byskomakaren Jonas Stolts minnen. Anteckningar från Högsby socken i Kalmar län*. 1981, Kalmar läns museum.
- Erixon, Sigurd red, 1958, *Sveriges bebyggelse – landsbygden, Kalmar län II*. Bokförlaget Hermes AB.
- Franzén, Olle, 1969, *Högsby samhälle*. Ur: Högsbyboken – Högsby, Långemåla och Fågelfors bygd och liv, del II. Högsby kommun.
- Granlund, John, 1969, *Högsby socken och dess byar, näringsliv samt sed och tro*. Ur: Högsbyboken – Högsby, Långemåla och Fågelfors bygd och liv, del I. Högsby kommun.
- Johansson, Magnus & Magdalena Jonsson, 2007, *Högsby kyrkogård. Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser i Växjö stift*. Rapport, Kalmar läns museum.
- Kinander, Ragnar (red.) (1935–1961). *Sveriges runinskrifter. Bd 4, Smålands runinskrifter*. Stockholm: Almqvist & Wiksell international.
- Modéer, Ivar, 1969, *Bynamnen*. Ur: Högsbyboken – Högsby, Långemåla och Fågelfors bygd och liv, del I. Högsby kommun.
- Olofsson, Veronica, 2015, *Storgatan i Högsby – övergripande värdebeskrivning*. Byggnadsantikvarisk rapport, Kalmar läns museum.
- Stahre, Nils-Gustaf & Ståhle, Carl Ivar (red.) (1992). *Rannsakningar efter antikviteter. Bd 3, Öland, Småland, Blekinge, Halland, Skåne, H. 1, Text*. Stockholm: Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakad.
- Vägen som kulturarv – Värdefulla vägar och vägmiljöer i Kalmar län*. 1999, Länsstyrelsen Kalmar län och Vägverket.
- www.hembygd.hogsby.net, Högsby sockens hembygdsförening.
- www.lanstyrelsen.se, beskrivning av Högsby kraftverk.
- www.lantmateriet.se, historiska kartor.
- www.raa.se/fornsok, Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister Fornsök.
- Kalmar läns museums topografiska arkiv.
- Kalmar läns museums bildarkiv.
- Ola Strömbom, Högsby sockens hembygdsförening.
- Torgny Kratz, Högsby sockens hembygdsförening.
- Gunnel Högländer, Högsby missionskyrka.

Bilder, huvudområdet Högsby

Den smala, slingrande Trollbergsvägen utgör den gamla infartsvägen till samhället västerifrån. Utmed gatan ligger bostadshus och f.d. affärshus tätt intill vägen. Vid tidigt 1900-tal drogs Kyrkogatans sträckning om så att det blev infartsväg.

I samhällets nordöstra utkant ligger Högsby gård, på vars mark stora delar av samhället vuxit fram.

Högsby gård omges av ett öppet jordbrukslandskap med stenbundna betesmarker och stora, stenröjda åkrar.

Den allékantade Allégatan leder till Högsby gård.

Vid Högsby gård finns en stenladugård och några andra äldre ekonomibyggnader. Bostadshuset är från 1960-talet.

Scoutbyn på Trollberget började uppföras 1948 på ett markområde som upplåtits av markägaren i Odensvi. Till platsen flyttades ett antal äldre byggnader från den omgivande trakten. Scoutbyn håller på att avvecklas.

Högsby bys gamla bytomt är idag uppodlad mark och ligger strax öster om gården. På den gamla bytomten ligger endast ett bostadshus kvar.

Högsby tegelbruk anlades omkring 1900, men brann under 1930-talet och 1949. Dagens fabriksbyggnad är uppförd 1950–51. Verksamheten var i drift fram till 1970-talet. Intill fabriksbyggnaden ligger en disponentvillan. I området finns flera lertag, idag vattenfyllda hålor.

Idrottsplatsen i Frövi med festplats och dansbana anlades 1918–20. Klubbstuga från 1958–59.

Vårdcentralen ligger i samhällets norra del och är uppförd i slutet av 1960-talet på tidigare åkermark. Byggnaden håller på att byggas till för att även inrymma ålderdomshem.

Hanåsaområdet i samhällets norra del med Fröviskolan och delar av Hanåsa industriområde.

Frövivägen genom Fröviområdet. I området finns en varierad bebyggelse, varav flera äldre bostads- och affärshus. Området har en oreglerad karaktär.

Kärnområdet Storgatan, Järnvägsgatan och Tingebo

Storgatan utgör en del av landsvägens äldre sträckning och följer Högsbyåsens höjdrygg. Den slingrande sträckningen och de tydliga nivåskillnaderna längs gatan visar på miljöns ursprungliga topografi och ger gatumiljön en traditionell karaktär.

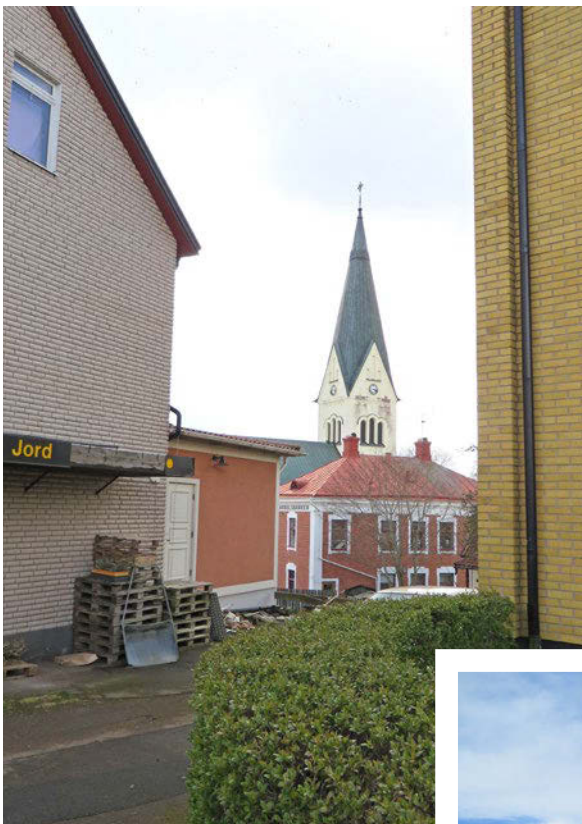

Åsens topografi är tydlig inom området och bebyggelsen har på ett karaktäristiskt sätt anpassats till åsens branta sluttningar.

Den södra delen av Storgatan har en rak sträckning, vilket anger att denna del av gatan är av senare ursprung.

I Storgatans norra respektive södra del finns idag obebyggda tomter och öppna ytor, åstadkomna genom rivningar och sentida planering där byggnaderna förlagts en bit in från gatan. Dessa partier bryter påtagligt mot gaturummet i övrigt enhetliga karaktär med tätt liggande bebyggelse.

Bebyggelsen i området är uppförd under olika tider med varierande byggnadsstilar, vilket speglar samhällets utveckling. Husens jämna byggnadshöjd och deras täta, likartade placering intill gatan med entrén i gatufasaden, ger dock en enhetlighet i gatumiljön.

Mellan husen finns karaktäristiska mellanrum, vilka bidrar till ett ljusst gaturum och ger öppna vyer ut över det omgivande samhället.

”Ådalsområdet” utmed Emån har en oreglerad karaktär och upplevs som påtaglig kontrast till Storgatans tydliga struktur.

Smålands enskilda banks mycket välbevarade och tidstypiska bankhus från 1920, ritat av arkitekten J Fred Olson.

Den exteriört oförändrade, men idag förfallna, funkisbio-grafen Centrum från 1931. Norr om bion ligger ett välbevarat hus från 1908 byggt som vilohem, idag bostad.

F.d. affärs- och bostadshus från 1896, idag bostad, som trots vissa sentida tillägg ändå har en äldre karaktär bevarad.

Bostadshuset "Hornsberg" från 1860, idag hembygdsgård.

Av kulturhistoriskt intresse är framförallt de äldre handels- och bostadshus utmed Storgatan som ännu har en välbevarad ursprungskaraktär med flera äldre exteriöra byggnadsdetaljer. Fasaderna av trä eller puts är övervägande målade i ljusa kulörer. Sadeltaken dominerar bland bebyggelsen och många av de äldre husen är försedda med frontespiser. Lertegel (eller röda betongpannor) är det vanligaste takmaterialet, men även plåt förekommer.

Under 1900-talets andra hälft och 2000-talet har flera av de äldsta husen ersatts och bebyggelsen utmed gatan ger idag ett mångfasetterat intryck. Några av de nytilkomna byggnaderna har frångått den äldre bebyggelsestrukturen vad gäller tomtindelning, placering och entré mot gatan. Den arkitektoniska ambitionen är varierande.

Järnvägsgatan anlades i samband med att Berga–Kalmar järnväg invigdes 1897 och har idag frångått Storgatan rollen som "landsväg". Bebyggelsen utmed Järnvägsgatan visar hur samhällets utveckling efter järnvägens ankomst delvis kom att förskjutas mot Järnvägsgatan.

Det f.d. bankhuset från 1914 med relativt välbevarad karaktär ligger mittemot resecentrum. Byggnaden inrymde från 1960-talet ortens bibliotek och försågs på 1980-talet med en tillbyggnad.

Järnvägsgatans karaktärsförskjutning från villagata till genomfartsled, kan avläsas i bostadsbebyggelsen som ligger tätt intill gatan.

Utmed gatan återfinns även några sentida butiksbyggnader.

I gatans södra del återfinns idag ett affärsområde i några tidigare industribyggnader.

Stenvalvsbron Tingebro med sina tio spann är byggd 1887. Bron har bedömts som en av landets mäktigaste och mest välbyggda stenvalvsbroar.

Den f.d. mejeribygnaden, idag restaurang, från 1898 är en förhållandevis välbevarad verksamhetsbyggnad utmed Järnvägsgatan.

Kärnområdet sockencentrum och hembygdspark

Kyrkogatans sträckning väster om Emån. I fonden av gatan ligger den f.d. prästgården där gatan slutade vid tidigt 1900-tal.

Kyrkogatans östra del med Högsby kyrka och ett av samhällets välbevarade bankhus.

I närheten av kyrkan ligger den f.d. sockenstugan från sent 1800-tal.

Ortens äldsta bankhus (1904) uppfört åt Svenska handelsbanken. Huset har en välbevarad exteriör.

Den f.d. tingshusbyggnaden är en av de byggnader i samhället som ritats av kalmararkitekten J Fred Olson. Byggnaden är exteriört välbevarad och utgör en mycket miljöskapande byggnad i området.

I miljön kring den f.d. tingshusbyggnaden finns även en äldre ekonomibyggnad, vilken ursprungligen sannolikt fungerat som stall.

Flerbostadshusen i området Högsholm uppfördes under 1950–60-talet i det område där prästgårdens ekonomibyggnader och närmsta inägor låg.

I ett av husen inryms idag Högsby gymnasium.

Den f.d. tiondeboden ligger mitt i flerbostadshusområdet. På planen i förgrunden låg fram till 2016 ytterligare ett flerbostadshus.

Boden är exteriört välbevarad och berättar något om områdets tidigare historia.

Kyrkomiljön med Högsby kyrka och församlingshemmet på ömse sidor av Emån.

Församlingshemmet (1962) i tidstypiskt utförande.

Välbevarat bostadshus intill församlingshemmet från tidigt 1900-tal.

Utmed Kyrkogatan ligger såväl enbostadshus som mindre flerfamiljshus från 1900-talets mitt. Villorna har tidstypisk arkitektur.

Gamla kommunhuset (1952) i tidstypiskt utförande med gul tegelfasad och tegeltäckt sadeltak

Den f.d. prästgården med bostadshus från 1970-talet och en äldre timrad bod.

Kvillebro med sina två valv är den äldsta stenvalvsbron i samhället.

I kvillen finns lämningar efter de två sågkvarnar som låg i området fram till tidigt 1900-tal och efter det kraftverk som scoutkåren uppförde på platsen under 1950-talet.

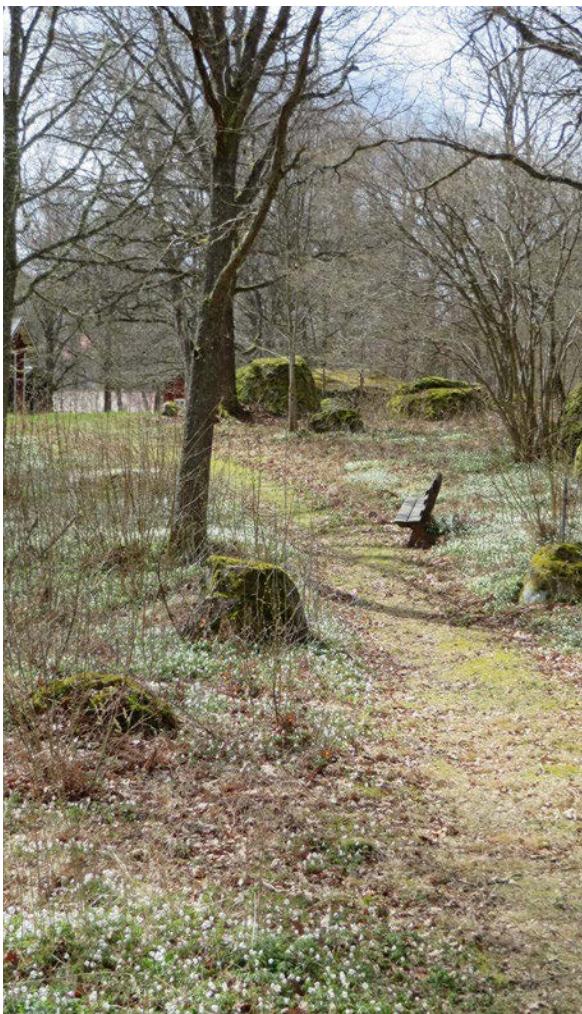
Hembygdsparken Lanhagen anlades i början av 1950-talet i en f.d. beteshage till prästgården Högsholm. Området har kvar karaktären av stenbunden hagmark och delar av området har periodvis betats.

I parken finns olika typer av byggnader, vilka speglar en del av traktens äldre byggnadstradition. På bilden ses delar av en visthusbod från Valåkra, ett mindre bostadshus från byn Drageryd och en jordkula/stuga från Basebo.

Mitt i Lanhagen, med utsikt över Emåns vatten, finns en dansbana.

Genom området slingrar sig flera promenadstigar.

”Stenholmska huset” var det första huset som flyttades till parken. Huset flyttades från sitt ursprungliga läge intill Storgatan.

Ängsladan är flyttad från Trändenäs och har en något avsides placering i parken.

Kärnområdet Frövi

Nordvästra delen av Fröviområdet. Till vänster ses ett garage som finns mitt i området. Mitt på bilden ses flerbostadshuset "Karlsborg", som numera är den enda kvarvarande bostadsfastigheten inom området. Till höger skymtar byggnaden som inrymt Petterssons & Larssons möbelfabrik.

Fabriksbyggnaden (1935) efter Petterssons & Larssons möbelfabrik, den enda kvarvarande snickerifabriksbyggnaden inom området.

På den öppna planen intill möbelfabriken låg under 1940-talet ett sågverk. Senare har planen använts som upplag för telefonstolpar.

Den kulturhistoriskt välbevarade fastigheten "Karlsborg" med flerbostadshus (1880), enbostadshus (1900) och tillhörande uthus med snickeriverkstad och brygghus. Byggnaderna uppfördes av byggmästare Karl Emil Petersson som drev den sågkvarn som tidigare låg inom området.

En kanal från 1840 gick tidigare över Fröviområdet. Den sprängdes av Harmens för att säkra vattenflödet till kvarnen. Kanalen fylldes igen på 1970-talet. Inloppet till kanalen låg intill uthuset vid bostadsfastigheten "Karlsborg".

Fröviområdets sydöstra del med Frövi kvarn och tillhörande magasin. Kraftverksbyggnaden ligger alldeles till vänster utanför bild.

Frövi kvarn (1842) uppfördes på en gammal kvarnplats av dåvarande ägaren Henrik Otto af Harmens vid Berga gård. Kvarnen var i drift fram på 2000-talet. Den långa kontinuiteten förstärker miljöns kulturhistoriska värden.

Intill kvarnen ses stenfundament efter den grävda kanal som tidigare gick genom området.

Kvarnmagasinet (1878) uppfördes av Henrik Gustaf Ferdinand af Harmens vid Berga gård, vilket anges över entrén till byggnaden.

Den naturliga åfåran rinner söder om området. På ömse sidor av brofästet ses husgrunder efter den snickerifabrik som tidigare låg på platsen, men som brann ned på 1950-talet.

Kraftverkets intagskanal som leder fram till stationsbyggnaden är påtaglig i miljön.

Kraftverksdammen ligger omkring 500 m uppströms.

Högsby kraftverk (1921) har en högrest, voluminös stationsbyggnad i tegel. Byggnadens yttre arkitektur är relativt enkel men välbevarad.

Kraftverksbyggnaden ligger i den kraftigt slutande åslänten och är därför mest imponerande från vattensidan.

F.d. Högsholms kvarn ligger på motsatt sida av åfåran. Den tidigare kvarnbyggnaden är idag ombyggd till uthus på en bostadsfastighet.

Kärnområdet Svensbäck

Vid Emåns strand ligger två bostadshus från tidigt 1930-tal.

Uthuslängan och stenvuren ligger nära intill den smala nedfartsvägen och ger karaktär åt miljön.

Ett karaktärsskapande bostadshus i områdets södra del, uppfört 1900 åt fabriker Winell. På platsen stod under 1800-talet en väderkvarn för malning av bark till garveriet som låg vid ån.

På platsen där badhuset låg syns idag inga spår.

Skolgatan i områdets norra del med missionskyrkan från 1861 och skolhuset från 1921.

Högsbys äldre skolmiljö med två bevarade skolhus, folkskolan från 1921 och småskolan från 1873.

F.d. folkskolan har en tidstypisk arkitektur. Skolan är ritad av kalmарarkitekten J Fred Olson, som i Högsby även ritat f.d. tingshuset och det f.d. bankhuset vid Storgatan.

Intill det f.d. skolhuset uppfördes under 1970-talet en enplanslänga. På platsen låg den äldre folkskolebyggnaden från 1905.

Högsbys första skolhus från 1873 är idag ombyggt till bostäder.

Längre norrut längs Skolgatan ligger det nya skolområdet.

Högsby missionskyrka är uppförd 1860. Den tidigare panelklädda byggnaden är numera försedd med putsade fasader och tillbyggd med en bostadsdel. Byggnaden har dock stora originalkvaliteter bevarade och utgör tillsammans med uthuslängan en fin helhetsmiljö.

I norra gavelfasaden satt ursprungligen ett stort korfönster.

Uthuset och tillbyggnaden från 1930-talet.

Kyrkorummet har stora originalvärden.

Utmed Skolgatan ligger flera bostadshus från 1900-talets första hälft, varav vissa ännu har en originalkaraktär bevarad.

På Skolgatans västra sida ligger ett bostadshus försett med två tornbyggnader från tidigt 1900-tal, uppfört år riksdagsmannen Högstedt. Huset har genomgått vissa sentida förändringar, men har kvar delar av sin utmärkande ursprungskaraktär.

På en tomt alldeles söder om den f.d. folkskolan ligger ett bostadshus (1926) uppfört av landsfiskal Elmin. Huset har originalutförandet bevarat och omges av en större parkliknade trädgård, idag igenväxt.